

pénztárnok eredeti számadásainak hitelesítő lapjára következő záradékot írták: „Jelen számadás tételeit úgy egymással, valamint a könyvekkel, pénztárral és értékpapirokkal összehasonlítottuk és azokat minden tekintetben rendben találtuk. Budapesten, 1881. jan. 10-ikén.“

2. Dr. Bene Rudolf, br. Eötvös Loránd és Somogyi Rudolf urak mint a könyvtár megvizsgálására kiküldött bizottság tagjai a következő nyilatkozatot adták: „Alulírottak a t. Választmány által a k. m. Természettudományi Társulat könyvtárának megvizsgálására kiküldetvén, f. évi jan. 10-ikén a könyvtár helyiségében megjelentünk és mind a könyvtárnok által vezetett összes könyveket, mind pedig magát a könyvtárat részletesen megvizsgáltuk és azokat minden tekintetben rendbenlévőknek találtuk. — Kelt Budapesten, 1881. jan. 10-ikén.“

3. Ghyecy Géza, Somogyi Rudolf és Egressy Rezső urak mint a számadások és a pénztár megvizsgálására a mult 1880-ik évi jan. 21-ikén tartott közgyűlés részéről kiküldött bizottság tagjai a pénztárnok eredeti számadásainak hitelesítő lapjára a következő nyilatkozatot írták: „Alulírottak, mint a közgyűlés által a számadások és a pénztár megvizsgálására kiküldöttek, úgy a számadási könyveket, mint a pénztári készletet és az értékpapirokat megvizsgáltuk; a számadást rendben s a pénztári készletet és értékpapirokat a számadásilag kimutatott mennyiségben hiány nélkül találtuk. — Budapest, 1881. jan. 14-ikén.“

E jelentésekkel kapcsolatban elnök a következő kérdést intézi a közgyűléshez: „Van-e a jelenlevők közül valakinek észrevétele az imént felolvasott tiszti jelentésekre?“

Miután észrevétele senkinek sem volt, kérdé az elnök: „Tudomásul veszi-e a közgyűlés a tiszti jelentéseket?“

A közgyűlés a tiszti jelentéseket tudomásul veszi.

Elnök a napirend következő pontjára, a választmányi tagok választására tér át felkérve a tagokat, hogy szavazataikat a szavazatszedő bizottságnak adják be. Szavazatszedőkül Dr. Róza hegyi Aladár elnöklete alatt Kalecsinszky Sándor és Luttenberger Ágost urakat kéri fel. Az ülést a szavazatok beadásának idejére felfüggeszti.

A szavazatok beadása után elnök újból megnyitja a gyűlést.

Titkár felolvassa a physikai bizottság jelentését a mult évi titkos pályázat eredményéről:

JELENTÉS

a Bugát-fele alapítványból kitűzött physikai pályázat eredményéről.

A kir. magy. természettudományi társulat 1878-ik évi január havában tartott közgyűlésén a Bugát-féle 300-rtos pályadíjra következő feladatot tűzte ki: „Kivántatik kiváló physikusok életrajzainak gyűjteménye oly módon összeállítva, hogy az a legfontosabb physikai tanok fejlődésének történetét magában foglalja.“

A pályázat határideje 1880. október 31-ike volt s addig a társulat titkári hivatalához három pályamunka érkezett. Az érkezése szerint 1-ső számú mű jelígeje: „Nolli (sic!) turbare circulos meos.“ Szerzője törekedett 836 irott oldalra terjedő munkálatában az egész physikának az ókortól napjainkig terjedő történetét megírni. Sokat, csaknem többet akart tenni, mint a mennyit a kitűzött feladat szigorúan megkívánt, de annak megfelelni legkevésbé sem tudott. Nem is kísérelte meg a befolyást előtűntetni, melyet egyes nagy buvárok koruk tudományosságára gyakoroltak, hanem a physika egyes ágai szerint beosztva halmozta össze az e téren működött, részben nem is kiváló (Morichini, Marx, Wüllner, stb.) physikusok életrajzi adatait. A munka megítélésére, jobban elítélésére elég ha a forrásokat soroljuk fel, melyeketszerző állítólag használt: „Thomson és Tait, Wüllner, Müller, Lang, Kunzek, Poggendorf Annalen és Biographisches Handwörterbuch, végre — last not least — Meyer lexikonja“.

Az e lajstromból kiváló ismerethiány mellett meglepő még a naivitás is, melylyel szerző kritizál. Pl. Wüllner életrajzával foglalkozva, tankönyvét következő szavakkal dicsőíti: „E mű kitűnőségéről elég legyen annyit mondanunk, hogy a tanári vizsgálatokon, főleg nálunk, e mű elsajátítását, mint a szigorlat első feltételét mintegy rámondták a vizsgálandóra.“ Sapienti sat!

A 2-ik számú pályamű homlokán Széchenyi szavait hordja: „Mindazok elhárításában, mik a természet útját előtűnk homályba borítják, áll az élet legmélyebb tudománya.“

Egy nagy könyv ez, mely 1149 sűrűn beírt oldalon a physika történetét adja elő a legkiválóbb tudósok lendítő befolyásának és életviszonyainak kiemelésével, oly modorban, mint azt a feladat szelleme megkívánta. Az ó-kor s középkor mintegy 50 oldalra terjedő bevezetésben van ismertetve, erre következnek az életrajzok, melyeknek sorát Leonardo da Vinci nyitja meg s Robert Mayer zárja be. Végül a tartalomjegyzéken kívül betűrendes névmutatót s tárgymutatót is találunk.

A munka első átlapozása rendkívül jó

benyomást kelt. A tárgy beosztása, egyes részeinek aránya arról tanuskodnak, hogy itt nem terv nélkül összehordott ismeret-halmazsal, hanem rendszeresen írott könyvvel van dolgunk. Kedvező véleményünk még erősödik a bevezetés olvasása által, melyben szerző az ó-kor és közép-kor tudományos törekvéseit élvezhető módon tárgyalva, egyszersmind indokolja azt is, miért nem foglalkozik velük részletesebben.

Részben elrontja e jó benyomást az életrajzoknak figyelmes olvasása, mely azt mutatja, hogy szerző az általa jellemzett tudósok munkáit maga nem tanulmányozta, hanem forrásul különösen Arago és Düh-ring műveit használva, ezeknek állításait kritika nélkül elfogadta, sőt azokat sok helyen egyszerűen kivonatolta. Szerző jobb filosofus, mint physikus, s innét van, hogy a történet forrásaiban talált részleteket kritikailag feldolgozni, azaz a physika haladására nézve fontosat kiemelni, a mellékeset pedig elhanyagolni nem tudta. Innét van az is, hogy oly fontos momentumok, melyeket említett forrásaiban történelmileg feldolgozva nem talált, figyelmét egészen kikerülték. Így pl. a mechanikai mértékrendszer megállapítása Gauss által, melynél fontosabb s a physika fejlesztésére eredménydúsabb lépés e században nem történt: az előttünk fekvő pályamunkában még említve sincs. A physikai ismeretekben való hiányosság daczára, bírálók örömmel elismerik a szorgalmat s nem közönséges ügyességet, melylyel e mű szerkesztve van.

A 3-ik számú pályamű Bacotól kölcsönözte szép jeligéjét: „*Nam caesarum finalium inquisitio sterilis est et tanquam virgo Deo consecrata nihil parit.*“

Szerző a kritikailag gondolkozó fő agyáival fogott munkájához. Érezte, hogy nem elég a másodlagos források használata, hanem szükséges, hogy a tudomány történetirője megismerkedjék azon művekkel is, melyek a haladásnak alapját vetették. A physika egész történetének megírására, a pályázásra kitűzött rövid idő alatt vállalkozni nem mert, hanem történetírását Aristotelessel kezdve, annak határát Newtonnal jelölte ki.

E pályamű a másik kettőhöz mérve rövid (261 írott oldal), de mégis a legnagyobb tudományos munkálkodásról tanuskodik s a második számúnál is kétségtelenül alaposabb. Előnyére válik, hogy, mint látszik, szerzője az idézett forrás-munkákat csakugyan tanulmányozta s nemcsak a physika történetének irodalmát ismeri, de magában a physikában és annak irodalmában is jártas.

Előadási modora nem oly folyékony, mint a 2-ik számúé, de szárazsága mellett szabatos és ezáltal a mondottak igazságáról meggyőző.

Bírálók az előadottak felől meggyőződve, örömmel jelentik, hogy e pályázat két figyelemre méltó műnek (a 2-ik és 3-ik számúaknak) létesülését eredményezte. E művek érdemeinek megfontolása bírálókát arra készíteti, hogy a mennyiben a tudományos alaposág a szerkesztési ügyességnél többet nyom, a 3-ik számú pályamunkát a 2-ik számú elé állítsák. Azt indítványozzák tehát, hogy a Bugát-féle díj a 3-ik számú, Baco-ból vett jeligével ellátott pályaműnek adassék.

Tekintetbe véve azonban a 2-ik számú pályamű (jelige Széchenyi-fő) fenn kiemelt érdemeit, a kir. magy. természettudományi társulatot arra kérjük, hogy e művet is nemcsak dicséretére, hanem egy második ugyancsak 300 frtos jutalomdíjra méltassa. Budapesten, 1881, január 12-ikén.

BR. EÖTVÖS LORÁND.
SCHULLER ALAJOS

E jelentéssel kapcsolatban titkár előadja, hogy a választmány a bizottság véleményét egyhangulag magáévá tette és a pályadíjnak megkettőztetését a maga részéről is ajánlja.

A közgyűlés a bizottság véleményét magáévá teszi és elhatározza, hogy a pályadíj megkettőztetessék s a bizottság ajánlatához képest 300 frtot első sorban a III. számú „*Nam caesarum finalium inquisitio sterilis est, et tanquam virgo Deo consecrata nihil parit*“ (Baco) jeligéjű műnek, 300 frtot pedig a II. számú „*Mindazok elhárításában, mik a természet útját előttünk homályba borítják, áll az élet legmélyebb tudománya*“ jeligéjű műnek itéli oda pályadíjúl.

Elnök erre a Társulat és saját pecsétjével lezárt közös levélborítékot bontja fel, mely mind a három jeligés levélkét magában foglalta. Az I. számú felbontva, abból Heller Ágost tanár neve tűnik elő.

A II. számú jeligés levélke, felbontván, Czögler Alajos szegedi realiskolai tanár nevét tünteti elő.

A közgyűlés a pályanyertesek neveinek kihirdetését éljenzéssel fogadja.

Elnök a nem nyertes I. számú jeligés levélnek megsemmisítésére Ráth Arnold és Lengyel István urakat kéri fel, kik a levélkét elégetik.

Titkár előterjeszti, hogy a Társulat 1881-ik évben nyílt pályázat útján 1000 (egy ezer) frtot *észtvány-* vagy *feldtani* munkák előmozdítására kíván fordítani.

A közgyűlés ezt elfogadja. A pályázat a szokott módon fog kihirdettetni. (L. a jelen füzet borítékán.)

Titkár a választmány részéről jelenti, hogy a választmány több tekintetben meggyőződve az eddigi alapszabályoknak a jelenlegi viszonyok között meg nem felelő vol-